

Συνέντευξη

του

Πάνου Καπετανίδη

στην Αλέκα Ζουμή

(Τεύχος 47)

Ο απόλυτος ήρωας του ελληνικού θεάτρου σκιών έχει όλα τα χαρακτηριστικά του κλασικού Έλληνα. Ένας караγκιοζοπαίκτης μιλάει για τον Καραγκιόζη και την παρέα του.

Λίγο πριν δύσει ο ήλιος το καφενείο του μπάρμπα-Σωκράτη αλλάζει μορφή. Οι παλιές ξύλινες καρέκλες στοιχίζοντας η μία δίπλα στην άλλη, έτοιμες να υποδεχτούν τους λιλιπούτειους πελάτες που ενημερώθηκαν εγκαίρως ότι ο Καραγκιόζης έφτασε στο χωριό...

Η σκηνή διαδραματίζεται πριν από 30 χρόνια σε ένα μικρό χωριό της Λευκάδας και δεν διαφέρει καθόλου από την εικόνα που ζει –και δημιουργεί– σχεδόν καθημερινά, κυρίως τους θερινούς μήνες, ο

Πάνος Καπετανίδης. Γεννημένος το 1958 στο Κερατσίνι ο Π. Καπετανίδης έμαθε την τέχνη του караγκιοζοπαίχτη από μικρός και συνεχίζει μέχρι σήμερα να την υπηρετεί με πάθος και μεράκι. Λαμβάνοντας μέρος σε φεστιβάλ στην Ελλάδα και το εξωτερικό, διαδίδει τα «καμώματα» και τις ιδέες του αιρετικού Καραγκιόζ που δεν διστάζει να τα βάλει με τους εκάστοτε «εξουσιαστές», χαρίζοντας σε μικρούς και μεγάλους άφθονο γέλιο με μεγάλες δόσεις σάτιρας.

Στόχος του Πάνου Καπετανίδη όπως και των υπόλοιπων караγκιοζοπαίχτων είναι πλέον η δημιουργία Εθνικού Θεάτρου Σκιών προκειμένου να μείνει ζωντανή στην Ελλάδα η τέχνη που έφτασε στα μέρη μας πριν από 168 χρόνια (σ.σ. εμφανίστηκε για πρώτη φορά στο Ναύπλιο το 1841) και συνεχίζει να γοητεύει, να προσφέρει γέλιο αλλά και να κατακρίνει τα κακώς κείμενα. Όπως άλλωστε υπογράμμισε ο Πάνος Καπετανίδης, «ο Καραγκιόζης είναι ένα αναρχικό μείγμα με αρχές».

ΕΡΩΤΗΣΗ: Διαβάζοντας την ιστορία του θεάτρου σκιών, ανακαλύπτω τις μορφές που άλλαξε μέχρι να φτάσει στη μορφή που το γνωρίζουμε. Πιστεύετε ότι έχει τις δυνάμεις να αντέξει στον χρόνο;

Επειδή η σκιά αφήνει πάντα πίσω της ένα μυστήριο, μια μαγεία, σαγηνεύει πάντα τους ανθρώπους μέσα στους αιώνες. Εξάλλου ο άνθρωπος με το που γεννιέται, το πρώτο πράγμα που

βλέπει μόλις αρχίζουν να ξελαμπικάρουν τα μάτια του, είναι η σκιά της μητέρας του. Αυτό και μόνο, δίνει για πάντα μέσα στους αιώνες τον άνθρωπο με την σκιά.

Άλλωστε το πρώτο παιδικό παιχνίδι ίσως είναι το παιχνίδι με την σκιά του, που κυνηγάει να την πατήσει, από φανοστάτη σε φανοστάτη, ενώ την βλέπει άλλοτε να μεγαλώνει (όσο η φωτεινή πηγή απομακρύνεται πίσω του), ενώ την παρακολουθεί να μικραίνει όταν πλησιάζει την επόμενη φωτεινή πηγή.

Θυμάμαι τον πατέρα μου που μπροστά από ένα φακό σχημάτιζε με τα δάχτυλά του τότε ένα λαγουδάκι, τότε ένα σκυλάκι, κάνοντας μερικές φορές και την φωνή του.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Εξακολουθεί να παίζεται στις χώρες στις οποίες πρωτοεμφανίστηκε, στην Ανατολή και την Ασία;

Το Κινέζικο Θέατρο σκιών είναι εκείνο που ασταμάτητα από το 600 π.χ. να παίζει αρχικά τα θρησκευτικά έπη, την Μαχαμπαράτα και την Ραμαγιάνα, ενώ σιγά - σιγά εκσυγχρονίζεται, και στην τεχνική του παιξίματος και στην θεματολογία. Στην κομμουνιστική περίοδο απαγορεύτηκε να παίζεται στο εσωτερικό της χώρας, λόγω της θρησκευτικής θεματολογίας του, και οι Κινέζοι παίκτες χρησιμοποιούσαν για έδρα τους άλλα κράτη κυρίως τις Η.Π.Α. Τα τελευταία 20 χρόνια επαναπατρίστηκε, και αποτελεί ίσως το πιο περίτεχνο θέατρο Σκιών στον κόσμο, αφού συμβαίνει η φιγούρα, να κάνει σχεδόν ανθρώπινη κίνηση. Στηρίζεται στην κινέζικη παραμυθολογία, ενώ η βάση του θεάματος βρίσκεται στην κίνηση και στην μουσική, ενώ ο λόγος είναι ελάχιστος.

Επίσης στην Ινδονησία (Κυρίως στο Μπαλί) παίζεται με την παραδοσιακή μορφή, και τα ντοκουμέντα δείχνουν ότι τις υπαίθριες παραστάσεις που πραγματοποιούνται, παρακολουθεί μεγάλο πλήθος κόσμου σχεδόν σαν το Ελληνικό Θέατρο σκιών.

Στην Αίγυπτο που επίσης υπήρχε πολύ διαδεδομένο Θέατρο σκιών, νομίζω ότι σταμάτησε, αφού ο λαός δεν ανταποκρινόταν στους λιγοστούς παίκτες που είχαν απομείνει. Μάλιστα είχα δει παράσταση Αιγυπτιακού Θεάτρου Σκιών, στο 1^ο Φεστιβάλ Θεάτρου Σκιών της Προύσας (Τουρκία), το 1994, όπου όπως ειπώθηκε ήταν οι τελευταίοι παίκτες, και μάλιστα υπερήλικες, ενώ το 1995 στο 2^ο Φεστιβάλ Προύσας, το Αιγυπτιακό θέατρο Σκιών δεν συμμετείχε, γιατί ένας από τους παίκτες απεβίωσε.

Αντίθετα είναι γνωστό ότι σε κάποιες χώρες παρουσιάστηκαν νεοεμφανιζόμενα Θέατρα Σκιών όπως στο Ουζτμεκιστάν την Ολλανδία (που παίζουν όμως το Τούρκικο Θέατρο Σκιών, και στη Γαλλία που ξεκίνησαν με προγράμματα της Ευρωπαϊκής ένωσης να παρουσιάζονται θεατρικές παραστάσεις, παιγμένες με σκιές, ακόμα και έργα του Βοκάκιου. Άφησα τελευταία την αναφορά μου στο Τούρκικο Θ.Σ. που στην ουσία αποτελεί τον τελευταίο σταθμό πριν αυτό εμφανιστεί στην Ελλάδα.

Το Τούρκικο Θέατρο Σκιών υπέστη διωγμό κι αυτό με τη σειρά του από το Κεμαλικό καθεστώς, λόγω της σχέσης του με την εποχή της Οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Αργότερα όμως από το ίδιο καθεστώς δόθηκε ώθηση ως φολκλορικό λαϊκό θέατρο, όμως η ανταπόκριση του κοινού ήταν περιορισμένη. Έτσι το Υπουργείο Πολιτισμού της Τουρκίας,

προσπάθησε με κρατικές ενισχύσεις και φεστιβάλ να το αναπτρώσει, τελικά όμως η προσπάθεια δεν απέδωσε, και παρέμεινε μόνο φεστιβαλικό θέαμα.

Παρότι υπάρχουν σημαντικοί και αξιόλογοι καραγκιοζοπαίχτες, ταλαντούχοι συνεχιστές, το κοινό δεν ανταποκρίνεται, εξαιτίας της μη ανανεωμένης θεματολογίας της, και της απαγόρευσης από το κοράνιο της σάτιρας της ανθρώπινης μορφής.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποιο θεωρείτε ότι είναι το μέλλον του θεάτρου σκιών στην Ελλάδα; Ο αριθμός των σύγχρονων καραγκιοζοπαιχτών που το διατηρούν ζωντανό, είναι πιστεύετε αρκετός ώστε η τέχνη να μην πεθάνει;

Σε αντίθεση με την Τουρκία, το Ελληνικό Θέατρο Σκιών, μετά την κρίση που πέρασε με την εμφάνιση του κινηματογράφου, που το εξώθησε από το παραδοσιακό μαντράκι, την δεύτερη κρίση, από την εμφάνιση της

τηλεόρασης, βρίσκεται εδώ και μια 20ετία σε άνοδο.

Καινούργιοι ταλαντούχοι καραγκιοζοπαίχτες εμφανίζονται, αποτρέποντας έτσι τον μετασχηματισμό της μοναδικής στο είδος της παραδοσιακής – λαϊκής τέχνης σε μουσειακό και φολκλορικό θέατρο, διατηρώντας το στην πρώτη επιλογή εκδηλώσεων κυρίως τους καλοκαιρινούς μήνες. Τολμώ να πω, ότι το καλοκαίρι, η προσφορά δεν μπορεί να καλύψει την ζήτηση. Αυτό το γεγονός σε σχέση και με την γενική ανεργία στην Ελλάδα, δημιουργεί ίσως το κυριότερο πρόβλημα σήμερα, αφού το επάγγελμα δίνει λύση σε ευκαιριακά ασχολούμενους, να καλύψουν αυτό το κενό, παρουσιάζοντας όπως είναι φυσικό παραστάσεις κάτω του μετρίου, που χαλούν την καλή εικόνα του θεάματος.

Τώρα, παρά το γεγονός αυτό, δεν πιστεύω ότι υπάρχει κίνδυνος, γιατί το φαινόμενο των ευκαιριακών και των παρείσακτων «καραγκιοζοπαιχτών», είχε εμφανιστεί και την προηγούμενη «χρυσή περίοδο» 1930 – 1955. Και τότε το σανίδι της σκηνής απέβαλε όλους όσους είχαν μπει στο επάγγελμα λάθρα, χωρίς ταλέντο και παιδεία.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Τι σας οδήγησε να ασχοληθείτε με την τέχνη του καραγκιοζοπαιχτή και σε ποια ηλικία το ξεκινήσατε;

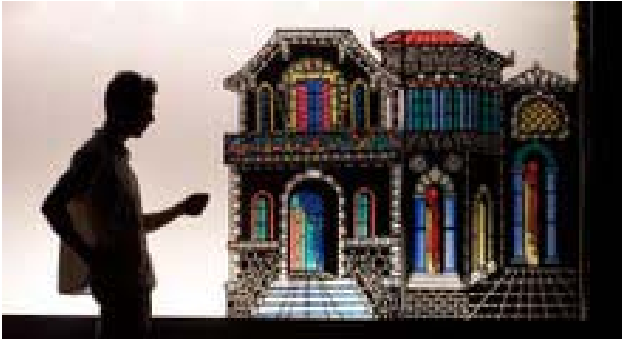
Εγώ μπήκα στη σκηνή του μεγάλου Πειραιώτη καραγκιοζοπαίκτη Βάγγου, σε ηλικία 8 χρονών, από αγάπη. Στην αρχή ήμουν βοηθός του βοηθού βέβαια. Όμως έτσι άκουγα τις παραστάσεις και παρατηρούσα τις χιλιάδες λεπτομέρειες που κάνει να ξεχωρίσει ο μάστορας. Αυτό που τον κάνει καλλιτέχνη.

Αρχικά δεν πίστευα ότι θα μπορούσα να μοιάσω στον δάσκαλό μου. Φοβόμουν ότι δεν θα κατάφερνα να συγκεντρώσω όλα αυτά τα προσόντα που απαιτούνται για να κρατήσω το κοινό μόνος μου, παίζοντας όλους τους ρόλους, κάνοντας ταυτόχρονα την σκηνοθεσία, την μουσική επιμέλεια, προετοιμάζοντας με την φαντασία μου τα διάφορα «εφέ». Έτσι αποφάσισα να πάω σε δραματική σχολή και να γίνω ηθοποιός, παίζοντας παράλληλα Καραγκιόζη στην παρέα μου, σε μικρά παιδιά στο εξοχικό μου στη Σαλαμίνα και σε διάφορους πολιτιστικούς συλλόγους που ήμουν μέλος.

Το 1985, όντας θεατρικός επιχειρηματίας και θεατρικός παραγωγός, σκέφτηκα να παντρέψω το κανονικό θέατρο με το θέατρο σκιών, στον «γάμο του Καραγκιόζη» μια υπερπαραγωγή με πρόταση στον ΕΟΤ να παιχτεί στο Λυκαβηττό.

Το εγχείρημα πέτυχε, και παράλληλα έφυγαν και οι φόβοι για το αν θα μπορούσα να σταδιοδρομήσω σαν καραγκιοζοπαίκτης. Κατάλαβα επίσης ότι ο χώρος του θεάτρου σκιών, είχε περισσότερο την ανάγκη μου να το υπηρετήσω, αφού οι υπηρέτες του ήταν λιγοστοί, ενώ του κανονικού θεάτρου πάρα πολλοί.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποια ταλέντα θα πρέπει να διαθέτει κάποιος για να το κάνει, δεδομένου του ότι πέρα από την παράσταση θα πρέπει να δημιουργεί τις φιγούρες, να γράφει και τα σενάρια; (ηθοποιός, σεναριογράφος, μάστορας, λαογράφος;)

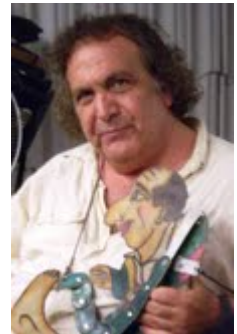
Η έννοια του ταλέντου μου φαινόταν πάντα σαν έννοια παραψυχολογίας, την οποία ποτέ δεν αποδέχτηκα. Πιστεύω στην αγάπη για μια τέχνη,

και στην πολύ και επίπονη δουλειά. Αυτό βοηθάει να έχεις μια διαρκή βελτίωση στα χρόνια που προσπαθείς να γίνεις κάτι, και όταν το κοινό πια σε αποδέχεται, γνωρίζει έναν φτασμένο καλλιτέχνη, χωρίς να γνωρίζει ή να θυμάται τα προηγούμενα χρόνια της αναζήτησης. Πάντως οι απαιτήσεις για ένα καλό καραγκιοζοπαίκτη είναι να είναι καλός σε εκείνα όλα που το κανονικό θέατρο χρησιμοποιεί διαφορετικούς ανθρώπους και που είδη ανέφερες.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Τι είναι αυτό που εισπράττετε από το κοινό και ποιο είναι το κοινό στο οποίο απευθύνεται;

Ο Καλλιτέχνης πρέπει είναι ένα φως και το κοινό ένας καθρέφτης. Το φως του καλλιτέχνη πρέπει να καθρεφτιστεί πάνω στο κοινό και να του επιστρέψει. Αυτή η σχέση κοινού – καλλιτέχνη σε αλληλουχία είναι η μαγική συνταγή του να είσαι πετυχημένος. Στο θέατρο σκιών αυτό είναι πιο δύσκολο να συμβεί επειδή στην απόσταση υποκριτή (καραγκιοζοπαίκτη) και κοινού, δεν υπάρχει μόνο η «ράμπα» αλλά παρεμβάλετε και ένα λευκό πανί. Έτσι η μόνη αίσθηση που ο καλλιτέχνης και το κοινό έχουν για να επικοινωνήσουν είναι η ακοή. Με το αυτί πρέπει το κοινό να εντυπώσει ότι η φιγούρα του καραγκιόζη, ενώ είναι γελαστή ... κλαίει... Ενώ είναι γελαστή ... ειρωνεύεται ... ενώ είναι γελαστή ... πεινάει...

Γι' αυτό και η επιτυχία σου να περάσεις συναισθήματα μέσα από το πανί είναι δυσκολότερη από ότι στο κανονικό θέατρο.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Πολλοί θεωρούν ότι απευθύνεται μόνο σε παιδιά, όμως αυτό που κρύβεται πίσω από την σάτιρα είναι μια φωνή ενάντια σε κάθε μορφή εξουσίας;

Το Ελληνικό θέατρο σκιών, ο Καραγκιόζης όπως με μια φράση το λέμε, είναι ένα θέατρο για όλη την οικογένεια. Μέσα σε μια παράσταση Καραγκιόζη θα υπάρξει θεματολογία που θα προκαλέσει το ενδιαφέρον σε όλες τις ηλικίες. Εδώ η δύναμη της σάτιρας είτε κοινωνική είτε πολιτική είναι το απαραίτητο συστατικό της τέχνης μας. Άλλωστε η σάτιρα δηλώνει παρουσία της από τη στιγμή που ανάψουν τα φώτα και παρουσιαστούν τα σκηνικά. Το Σαράι του Πασά (της εξουσίας) και η καλύβα του Καραγκιόζη (η φτωχολογία). Και

δεν χρειάζεται να αναφερθείς σε ονόματα πολιτικών, για να σατιρίσεις την εξουσία. Ο Πασάς, ως αρχή και ο Βελιγκέκας ως εκτελεστική εξουσία, αρκούν για να κατανοήσει το κοινό σε ποιους

αναφέρεται ο караγκιοζοπαίχτης. Γι' αυτό και δεν επιβλήθηκε ποτέ λογοκρισία ακόμα και στις περιόδους δικτατορίας, ακόμα και κατοχής.

Απαραίτητη προϋπόθεση φυσικά, ο παίκτης να έχει τα προσόντα που παραπάνω ανέφερα. Να είναι ένας πραγματικός καλλιτέχνης. Γιατί στο κανονικό θέατρο, που παίζουν ας πούμε οκτώ ηθοποιοί, σπάνιο και οι οκτώ ηθοποιοί να είναι κακοί. Σπάνιο να είναι κακός και ο σκηνοθέτης, και ο ενδυματολόγος, και όλοι οι υπόλοιποι παράγοντες. Στο Θέατρο σκιών όμως που όλα τα κάνει ΕΝΑΣ αν δεν είναι καλλιτέχνης στην υποκριτική δεν θα είναι καλός και στα υπόλοιπα! Επομένως δεν θα μπορεί να ευχαριστήσει όχι μόνο τις μεγάλες, αλλά ούτε τις παιδικές ηλικίες. Και τα παιδιά, είναι πλέον πολύ αυστηροί θεατές.

Τώρα υπάρχουν περιπτώσεις που το κοινό είναι ομοιογενές. Π.χ. μια παράσταση σε ένα δημοτικό σχολείο. Τότε αναγκαστικά προσαρμόζουμε την παράσταση για το συγκεκριμένο ομοιογενές κοινό που απευθυνόμαστε. Οπότε η σάτιρα περιορίζεται στην σχολική ζωή και ο καλλιτέχνης δίνει στην παράσταση διαπαιδαγωγικό χαρακτήρα.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Με ποια χαρακτηριστικά και επίθετα θα συνοδεύατε την μορφή του Καραγκιόζι;

Ο Καραγκιόζης στην ουσία έχει τον χαρακτήρα του κλασσικού έλληνα.

Είναι τίμιος και ταυτόχρονα μικροαπατεώνας, είναι ήρωας και φοβητσιάρης είναι ηθικός και ψιλοκατεργάρης είναι ειλικρινής και ψευταράκος, είναι νομοταγής και παράνομος. Ένα αναρχικό μίγμα με αρχές.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Εάν κάποιος νέος άνθρωπος θελήσει να ασχοληθεί, με ποιο τρόπο μπορεί να το κάνει;

Πρώτα πρώτα να αγαπήσει αυτή την τέχνη. Να χρηματίσει για πάρα πολλά χρόνια βοηθός κάποιου επαγγελματία караγκιοζοπαίκτη, και αφού «κλέψει» τους κώδικες της τέχνης να δουλέψει πολύ.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Είναι θεωρητικά εύκολο να μπει κανείς στο «γκρουπ» των караγκιοζοπαίχτων;

Υπάρχει ένα Σωματείο από το 1925 το Πανελλήνιο Σωματείο Θεάτρου Σκιών στο οποίο έχω την τιμή να είμαι πρόεδρος για πάνω από 25 χρόνια, και στο οποίο ανήκουν όλοι οι караγκιοζοπαίχτες της Ελλάδας, και της Κύπρου. Σε αυτό γράφονται αρχικά οι ενδιαφερόμενοι σαν «βοηθοί», ή «φίλοι». Όταν αυτοί που γράφτηκαν σαν βοηθοί, θελήσουν να γίνουν караγκιοζοπαίχτες, τότε με αίτησή τους ζητούν να δώσουν εξετάσεις μπροστά στην επιτροπή «κρίσεως Καραγκιοζοπαίκτη». Αφού λοιπόν η επιτροπή κρίνει ότι ο κρινόμενος πληρεί τις προϋποθέσεις, τότε κρίνεται ικανός, και ονομάζεται «καράγκιοζοπαίκτης».

ΕΡΩΤΗΣΗ: Που γίνονται οι παραστάσεις;

Παραστάσεις γίνονται παντού. Από σχολεία, μέχρι πλατείες, από γηροκομεία μέχρι παιδικούς σταθμούς. Από βαφτίσεις μέχρι γάμους. Από θέατρα μέχρι γήπεδα.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποιος είναι οι εξελίξεις όσον αφορά την δημιουργία Εθνικής Σκηνης Θεάτρου Σκιών;

Δυστυχώς, παρά τις εκκλήσεις μας, αυτός ο στόχος δεν έχει επιτευχθεί ακόμα. Είναι κάτι που μόνο με τις δικές μας δυνάμεις δεν

μπορούμε να πραγματοποιήσουμε. Χρειάζεται η βοήθεια του κράτους και πιο συγκεκριμένα του Υπουργείου Πολιτισμού.

Μέχρι στιγμής έχουμε λάβει μικρές οικονομικές ενισχύσεις, που αρκούν για να πραγματοποιούμε (όποτε δοθούν) κάποιες επί μέρους εκδηλώσεις, όπως το «Αθηναϊκό Φεστιβάλ Λόφου Στρέφη» εκθέσεις με τις φιγούρες της συλλογής του Σωματίου μας,

Αναμένουμε την ύπαρξη ενός «φωτισμένου» (ή μάλλον θα έλεγα «μπολιασμένου») με την τέχνη μας) Υπουργού Πολιτισμού, που θα υιοθετήσει αυτή την αναγκαιότητα, προσφέροντας έτσι την υψίστη φροντίδα στην τέχνη αυτή και την θέση που της αξίζει.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Πως νιώθετε όταν ακούτε κάποιον να αποκαλεί κάποιον άλλο υποτιμητικά «Καραγκιόζη»;

Αυτό το θέμα είχε γίνει κάποτε αντικείμενο ολόκληρης ραδιοφωνικής εκπομπής με τον εξαίρετο δημοσιογράφο Νάσο Αθανασίου.

Προσωπικά αισθάνομαι ότι η τέχνη μου είναι ζωντανή, με όποιο χαρακτήρα ή τόνο αποδοθεί ο χαρακτηρισμός. Βέβαια όσον αφορά την απόδοση στον «υποτιμώμενο» της έννοιας του «κακοφτιαγμένου», συμφωνώ απόλυτα. Αντίστοιχη «βρισιά» στην αγγλική γλώσσα είναι ο «κλόουν». Αν όμως αυτή η «βρισιά» αποδίδει στον «υποτιμώμενο» την έννοια του «βλάκα» ή του «χαζού» τότε βρίσκω την απόδοση λάθος, γιατί ο Καραγκιόζης μας μόνο βλάκας ή χαζός δεν είναι.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Το θέατρο σκιών στην Ελλάδα έχει κάποια στήριξη από την πολιτεία; Ίσως με την μορφή επιδοτήσεων από το υπουργείο Πολιτισμού;

Νομίζω απάντησα στην ερώτηση Ν° 7.

Επιπροσθέτως θα πω ότι η πολιτεία με την μορφή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, έχει προσφέρει τα μέγιστα, αφού χάρη στη δικής της οργάνωση εκδηλώσεων, έχουμε αυτό το «πλούσιο» καλοκαίρι κάθε χρόνο.

Συνέντευξη στην Αλέκα Ζουμή Τρίτη, 14 Ιουλίου 2009